

It is also necessary to establish constitutional order in the periodic reporting by the judges for its work – that will tame their pride, and will make you wonder about their behavior. Overall, there are only two major effective means of combating offenses in the sphere of the judicial function: 1) none of the offence judges must not stay invisible to the state and society; 2) fast and prompt application of measures inescapable responsibility for the offences.

Key words: judicial reform, reform of the judicial system, the judiciary.

УДК 342.95

*Валерій Віталійович Карпунцов,
народний депутат України,
кандидат юридичних наук*

ПИТАННЯ ПОЛІТИКИ І ПРАВА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОКУРОРОМ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО СКАСУВАННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ

Постановка проблеми. Відповідно до ч. 3 ст. 80 Конституції України «Народні депутати не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані» [1], оскільки їм гарантується Конституцією України депутатська недоторканність. Така конституційна вимога стосується держави і впливає із загальноприйнятого правила про те, що у процесі можливо лише те, що врегульовано нормами процесуального права, і лише в тій формі і тими методами, які передбачені нормами права.

Конституційний Суд України у висновку від 11 липня 2001 р. № 38 у справі про Римський статут чітко сформулював постулат: «Недоторканність народних депутатів, Президента, суддів передбачає лише спеціальні умови притягнення їх до кримінальної відповідальності» (ст. 1267) [2]. Із цього випливає обсяг і характер реалізації процесуальної компетенції прокурорів, які зобов'язані здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішувати відповідно до закону інші питання стосовно предмета розслідування. Неприпустимо при цьому сприймати будь-яку можливість легітимності використання неправових умов та форм і методів політичного характеру, допускаючи вільне тлумачення норм процесуального права, ігноруючи при цьому процедури спеціальних умов притягнення вказаних вище осіб до кримінальної відповідальності та пристосовуючи спеціальні процедури до спірних правовідносин, у яких існує спеціальна компетенція прокурорів, врегульована нормами законів.

Однак, незважаючи на зазначений вище постулат, сьогодні досить поширеними є випадки застосування різної практики впливу політичних рішень на питання про скасування недоторканності народних депутатів і притягнення їх до кримінальної відповідальності.

Отже, набула важливості потреба наукового дослідження питання взаємозв'язку політики та права при реалізації прокурором процесуального статусу щодо вирішення питання про скасування недоторканності народних депутатів України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні питання гарантій депутатської недоторканності та реалізації прокурором процесуальної компетенції щодо вирішення питання про скасування депутатської недоторканності були предметом наукових досліджень М. Погорецького, А. Стрижака, О. Чепеля. Окремі аспекти окресленої тематики досліджували такі вчені, як О. Анпілогов, П. Каркач, І. Марочкін, Є. Попович, А. Селіванов, В. Малюга. Однак в умовах реформи в органах прокуратури та підвищення впливу політики на правову систему важливим є аналіз питання політики і права при реалізації прокурором процесуального статусу щодо вирішення питання про скасування недоторканності народних депутатів, оскільки питання віднесення процедур розгляду у парламенті на пленарному засіданні і прийняття рішення в межах кримінального провадження відносно народних депутатів України залишається без остаточного вирішення.

Мета статті. Вивчення питання політики і права при реалізації прокурором процесуального статусу щодо вирішення питання про скасування недоторканності народних депутатів.

Основні результати дослідження. Главою 35 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [3] (далі – Регламент) встановлено порядок розгляду питань про згоду на при-

тягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата України. Зокрема, у ст. 218 Регламенту закріплено, що подання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт народного депутата повинно бути підтримано і внесено до Верховної Ради Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора). За період VIII скликання Верховної Ради України Генеральним прокурором застосовувалася різна практика щодо подання відносно народних депутатів України (консолідовані у справах С. Ключова та І. Мосійчука і три окремих подання у справі А. Оніщенка).

Комітет Верховної Ради з питань Регламенту й організації депутатської діяльності, якому доручено надати висновок щодо питання про надання згоди на притягнення до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, відповідно до закону визначає достатність, законність й обґрунтованість подання, законність одержання доказів, зазначених у поданні, і встановлює наявність відповідних скарг (ч. 1 ст. 220 Регламенту).

У разі відсутності достатніх доказів щодо обґрунтування подання Голова Верховної Ради України має право повернути його разом із вмотивованим висновком комітету Генеральному прокуророві з пропозицією подати додаткові обґрунтування. У такому разі Комітет Верховної Ради зупиняє перевірку, про що повідомляється Голова Верховної Ради України, який інформує про це Верховну Раду України (ч. 4 ст. 220 Регламенту).

Важливо зазначити, що дискусія відносно проблеми застосування кримінальної та адміністративної юрисдикції продовжується у спеціальній літературі, починаючи з 2010 р. у зв'язку з застосуванням регламентних повноважень Верховної Ради України щодо розгляду і прийняття Постанов по кожній справі народних депутатів України.

Так, у процесуальній літературі компетенція прокурора та інших учасників спеціальних проваджень визначається предметною характеристикою кримінального судочинства й за своїм складом і змістом характеризується специфікою процесуальних правовідносин та їх елементів, специфікою процесуального доказування й процесуально-документального оформлення результатів підготовки до відкриття провадження стосовно посадових осіб, які перебувають під конституційним імунітетом «недоторканності».

Варто зазначити, що владні повноваження прокурора набувають реалізацію в обов'язковому взаємозв'язку таких процесуальних дій, які враховують публічно-правовий характер діяльності посадових осіб, що перебувають під конституційною гарантією інституту їх «недоторканності». При цьому вказаний інститут більш широко виглядає в реаліях кримінального провадження, оскільки змістовно відображає правове явище процесуального примусу.

Процесуальний примус прокурора у справах особливого провадження означає сукупність передбачених у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) та Кодексі адміністративного судочинства України заходів, які відносяться до його процесуальної компетенції й зобов'язують виконання юридичних обов'язків підозрюваних посадових осіб, коли йдеться про їхню причетність або пряму участь у скоєнні кримінального правопорушення, що розслідується уповноваженими органами під процесуальним керівництвом прокурора. Заходи процесуального примусу відносяться до компетенції прокурора, оскільки дають змогу у законний спосіб впливати на поведінку суб'єкта права, враховуючи обмежену процесуальну компетенцію відносно осіб, які користуються конституційним імунітетом, недоторканністю і в механізмі процесуального доведення фактів й обставин щодо конкретної особи спрямовані на порушника через відповідні дозволи щодо зупинення недоторканності народних депутатів.

Процесуальний примус досить виразно відображається у тому разі, коли посадова особа намагається з огляду на свій статус перешкоджати доступу в службових приміщеннях або у місцях помешкання органу досудового розслідування до речей, документів, які перебувають у його розпорядженні, застосовуючи неправові та несудові засоби свого захисту чи політичний тиск. Оскільки суб'єктивне право чи правовідносини загалом виводяться логічним шляхом і сприймаються через призму юридичних фактів або виявлення та фіксації відомостей про обставини виникнення кримінального правопорушення народним депутатом України слідчі дії потребують відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення. За послідовністю зазначених дій прокурор (або слідчий) звертається до слідчого

судді з клопотанням із відповідними документами та матеріалами, якими обґрунтовуються доводи (мотиви) його винесення. Не торкаючись криміналістичних ознак виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, вказані дії прокурора (слідчого) згідно зі статтями 234 та 236 КПК України свідчать про наявність процесуального примусу як засобу реалізації процесуальної компетенції у провадженнях стосовно вказаних посадових осіб. При цьому ознакою процесуальних повноважень прокурора (слідчого), як зазначено у ч. 2 ст. 236 КПК України, є застосування повноваження прокурором (слідчим) заборонити будь-якій особі залишати місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Таким чином, процесуальний примус застосовується у тому разі, коли необхідно забезпечити пріоритет кримінально-процесуальної юрисдикції серед інших видів юрисдикції, саме тому прокурор через системне тлумачення норм проявляє свою роль як процесуального керівника у досягненні ефективного розслідування.

Характеризуючи процесуальну компетенцію органів прокуратури щодо внесення подань до Верховної Ради України (відносно народних депутатів України), важливо розглядати як реакцію на діяння, що заборонені законом і підлягають розслідуванню. При цьому слід враховувати необхідність обов'язкового дотримання послідовності проведення процесуальних дій, які мають згідно з КПК України пройти судовий контроль і в судових рішеннях слідчого судді отримати правові дозволи (межу) щодо виконання необхідних заходів.

Тож, зважаючи на особливість такої категорії осіб, як народні депутати, законодавець передбачив для уникнення порушення прав і свобод необхідність здійснення процесуальних повноважень прокурора (слідчого) під контролем слідчих суддів. Надання дозволів стосується реалізації необхідного для провадження обсягу компетенції прокурора, що особливо важливо на стадії підготовки процесуального доказування як елемента процесуального провадження щодо конкретної посадової особи. Прокурор повинен за допомогою процесуальних доручень органам, які ведуть збір і дослідження доказів, спрямувати завдання щодо визначення фактів, які закріплені у процесуальних документах слідства і характеризують дозвільний характер спеціальних проваджень, коли вирішується спір про право, оскільки йдеться про пред'явлення підозри за умов достатності доказів, ефективність кримінальних проваджень досягається наявністю доказів, які підтверджують безпосередню причетність особи до кримінального правопорушення.

Водночас не можна виключати суб'єктивний підхід прокурора (слідчого), який на практиці з різних причин не дотримується обов'язку чітко слідувати принципу неупередженості. Для запобігання суб'єктивного підходу у процесуальних діях прокурора (слідчого) та виникнення подальших ускладнень спору з посадовою особою або адвокатом щодо законності процесуальних дій законодавець чомусь не передбачив обов'язковості складання процесуальних актів – документів, які закріплюють ті чи інші результати процесуальної діяльності прокурора. Процесуальна компетенція прокурора стосовно підпорядкованих осіб має ознаки адміністративного характеру і таким чином посилює легітимність, коли досудове розслідування супроводжується дозвільними ухвалами місцевого суду (слідчим суддею). Зокрема, при виявленні ознак злочину прокурор (слідчий) зобов'язані в межах своєї компетенції забезпечити насамперед реагування, внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань стосовно конкретної особи або за фактом події злочину. Аналіз практики досудового розслідування свідчить, що у разі вчинення кримінального правопорушення, зокрема, народним депутатом України відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, як правило, вносяться за фактом виявлення ознак злочину, за винятком тих окремих випадків, коли це питання може вирішуватися лише стосовно конкретної особи.

Однак О. Чепель, висловлюючи свою сумнівну позицію, вказує на «існування прикладів, коли кримінальні справи щодо парламентаріїв, які вчинили злочин, не порушуються, а порушені справи без дотримання відповідних процедур закриваються. І якщо депутат затриманий на місці вчинення ним злочину до нього не можна застосовувати заходи процесуального примусу без попередньої згоди парламенту, оскільки їм гарантується недоторканість...». Вказані твердження автора не можна вважати переконливими, оскільки процесуальна дія уповноваженої особи щодо затримання народного депутата України під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо

тяжкого злочину, якщо таке затримання є необхідним для попередження вчинення злочину, відвернення чи попередження наслідків злочину, визнається законодавцем допустимою і законно необхідною (ст. 49) [4].

Вважаємо за необхідне в процесі дослідження цього питання звернути увагу на виявлену розбіжність, яка пов'язана з визначенням моменту притягнення до кримінальної відповідальності за наявності імунітету відповідно названих посадових осіб. Для прокурорів праворозуміння завжди повинно бути однозначним для застосування процесуальної норми, особливо з метою реалізації ними процесуального примусу. У цьому разі загальне юридичне визначення застосування процесуального примусу прокурором обумовлене моментом надання згоди на обрання запобіжного заходу, пов'язаного з обмеженням волі.

Таким чином, владні повноваження прокурора набувають реалізацію в обов'язковому взаємозв'язку таких процесуальних дій, які враховують публічно-правовий характер діяльності народних депутатів як посадових осіб, що перебувають під конституційною гарантією інституту їх «недоторканності». Заходи процесуального примусу відносяться до компетенції прокурора, оскільки дають змогу у законний спосіб впливати на поведінку суб'єкта права, враховуючи обмежену процесуальну компетенцію відносно народних депутатів, які користуються конституційною недоторканністю, відповідаючи за законність у механізмі процесуального доведення фактів і обставин щодо конкретної особи.

Висновки. Отже, за ознаками скоєння злочину кримінальний процес відносно народних депутатів України – вельми специфічна конструкція, а тому морфологічна модель застосування прокурором процесуальної компетенції складається із комплексу елементів розслідування відповідно до закону, що відображає предметну характеристику кримінального судочинства. Виходячи з кримінально-процесуальних доктрин, вона розглядається з урахуванням матеріально-правової природи справ (зловживання посадовим становищем, корупційне діяння, спричинення збитків державі, участь у «рейдерстві» матеріальних об'єктів тощо). Це пояснює специфіку доказування фактів як юридично-фактологічної основи кримінального провадження та результатів, які за визначеними законом процедурами повинні відображатися (фіксуватися) у процесуальних актах (документах). Однак, на нашу думку, відсутність вимоги обов'язкового складання прокурором процесуальних актів-документів, які закріплюють ті чи інші результати процесуальної діяльності прокурора, є серйозною прогалиною в законодавстві. Встановлення такої вимоги необхідне для запобігання суб'єктивного підходу у процесуальних діях прокурора (слідчого) та виникнення подальших ускладнень спору з посадовою особою або адвокатом щодо законності процесуальних дій.

Використані джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) від 11 липня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/v003v710-01>.
3. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI (станом на 5 березня 2018 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14, / № 14–15; № 16–17. – Ст. 133.
4. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38.

Карпунцов В. В. Питання політики і права при реалізації прокурором процесуального статусу щодо вирішення питання про скасування недоторканності народних депутатів

Стаття присвячена дослідженню важливих питань політики та права при реалізації процесуального статусу прокурора щодо вирішення питання про скасування недоторканності народних депутатів. Автор показує взаємозв'язок політики і права при реалізації процесуального статусу прокурора через розкриття поняття та сутності процесуального примусу прокурора у справах особливого провадження. У статті визначено прогалину у законодавстві, яка стосується відсутності вимоги обов'язкового складання процесуальних актів – документів, які закріплюють ті чи інші результати процесуальної діяльності прокурора. Автор наголошує, що кримінальний процес відносно народних депутатів України – це специфічна кон-

струкція, а тому морфологічна модель застосування прокурором процесуальної компетенції складається із комплексу елементів розслідування за законом, що відображає предметну характеристику кримінального судочинства.

Ключові слова: процесуальний статус прокурора, недоторканність народних депутатів, скасування недоторканності, процесуальний примус прокурора, питання політики та права при реалізації процесуального статусу.

Karpuntsov V. The questions relating to politics and law at realization of the procedural status of the prosecutor in resolving the question of repealing the inviolability of people's deputies

This article is intended to investigation important questions relating to politics and law at realization of the procedural status of the prosecutor in resolving the question of repealing the inviolability of people's deputies.

The author shows the relationship between politics and law at realization of the procedural status of the prosecutor through the disclosure of the concept and essence of procedural compulsion of the prosecutor in cases of special proceedings. Under the above-mentioned concept, the author proposes to comprehend the totality of the measures provided for by the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Code of Administrative Proceedings of Ukraine relating to its procedural competence and oblige the performance of legal duties of suspected officials when it comes to their involvement or direct participation in the commission of a criminal offense by the authorized bodies under procedural leadership of the prosecutor.

In the article notes that the powers of the prosecutor acquire the realization of the mandatory interrelationship of such procedural actions that take into account the public-legal nature of the activity of people's deputies as officials who are under the constitutional guarantee of the institution of their «inviolability». Measures of procedural coercion are within the competence of the prosecutor, since they allow legitimate influence on the behavior of the subject of law, given the limited procedural competence regarding people's deputies who enjoy constitutional inviolability.

The author has identified a breach in the law, which refers to the lack of a requirement for mandatory compilation of procedural acts – documents that fix certain results of prosecutor's procedural activities. In the article concludes that the criminal trial against the people's deputies of Ukraine is a specific construction and therefore the morphological model of the prosecutor's application of the procedural competence consists of a complex of elements of the investigation according to the law reflecting the subject characteristics of criminal judicial proceedings.

Key words: the procedural status of the prosecutor, the inviolability of people's deputies, repealing the inviolability, the procedural compulsion of the prosecutor, the questions relating to politics and law at realization of the procedural status.

УДК 340.12

*Євгеній Борисович Кубко,
головний науковий співробітник
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений діяч науки і техніки України*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Методологічна особливість проблематики, пов'язаної з міжнародно-правовими стандартами, полягає у тому, що правові стандарти будь-якої сфери не можуть розглядатися відірвано від розвитку всієї правової системи, усіх її галузевих й інституціональних елементів. Саме цю особливість слід мати на увазі при формуванні доктринальних підходів до такого складного явища, як міжнародно-правові стандарти, що існують у певній системі правотворення, правозастосування і праворозуміння. Доктринальною основою є положення про те, що міжнародно-правові стандарти також пов'язані з тими чи іншими аспектами міжнародного правового співробітництва, а також із розвитком міжнародної правової думки і, як взаємообумовлений наслідок, з орієнтацією правозастосовної діяльності.